

AgEcon SEARCH

RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

PÉNZBENI MUNKADÍJAZÁS ÁLLAMI SEGÍTSÉGGEL MINT A GAZDASÁGILAG GYENGE TERMELŐSZÖVETKEZETEK MEGSZILÁRDÍTÁSÁNAK EGYIK ESZKÖZE

MAJOR LAJOS

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejezése után fő feladatunk a termelőség-szövetkezetek gazdálkodási színvonalának emelése. „Gazdasági előrehaladásunk sarkalatos kérdése a mezőgazdasági termelés gyors ütemű fejlesztése” — mondja a párt VIII. kongresszusának a határozata. Ebből a szempontból különösen jelentős az a feladatunk — amelyet ugyancsak a VIII. kongresszus határozata jelöl meg —, hogy a következő néhány évben a gyengén gazdálkodó termelőség-szövetkezeteket az átlagosan gazdálkodók színvonalára kell emelnünk. A gyenge termelőség-szövetkezetek gazdasági megerősítése: a mezőgazdasági termelés fejlesztésének egyik jelentős tartaléka. Ha az 1962-ben gyenge kategóriába (egy szántóegységre jutó gazdálkodási eredményük 1200 Ft alatt van) tartozó termelőség-szövetkezeteket a közepesen gazdálkodók színvonalára tudnánk emelni, ez a termelőség-szövetkezeti gazdaságok halmozatlan termelési értékét, mintegy 2,2 milliárd Ft-tal növelné.

A gazdálkodás színvonalának emelése érdekében felhasználható egyik leg-hatékonyabb tényező a tagság minél teljesebb bekapcsolása a közös gazdálkodásba. A közös munkában való részvétel döntő feltétele viszont a bizalom a vezetés iránt és a megfelelő munkadíjazási és anyagi ösztönzési módszerek alkalmazása. Ennek fontos eszköze a pénzübeni munkadíjazás alkalmazása is. E munkadíjazási forma 1960 óta fokozatosan tért hódít az országban. (1. 1. táblázatot).

A pénzübeni munkadíjazást elsősorban a jól gazdálkodó termelőség-szövetkezetek alkalmazták. Azok a kedvező tapasztalatok azonban, amelyek e forma alkalmazásának eredményeként következtek be a termelőség-szövetkezeti tagság munkakedvében, végső fokon pedig a gazdálkodás eredményességében, arra készítettek az állami szerveket, hogy 1962-ben — kísérletképpen — állami segítséggel 11 gazdaságilag gyenge termelőség-szövetkezetben (1. 2. táblázat) bevezessék a pénzübeni munkadíjazást.

1. táblázat.

Év	Pénzübeni munkadíjazást	
	az egész üzemben	egy-egy üzemágakban
	alkalmazó termelőség-szövetkezetek száma	
1960	3	80
1961	35	150
1962	154	320*

* Becsült adat.

2. táblázat

Sor- szám	Megye, tsz neve és telephelye	Közös össz- terület (kh)	Szántóegységek száma	Tagok száma	1 dolgozó tagra jutó részesedés 1961-ben (Ft)
1.	<i>Baranya</i> Kölked „Vörös fény”	2 400	1 807	313	5930
2.	<i>Somogy</i> Kapoly „Új élet”	2 362	2 052	372	4812
3.	<i>Tolna</i> Simontornya „Kossuth”	2 429	2 241	304	5951
4.	<i>Veszprém</i> Noszlop „Béke”	3 234	2 214	339	4909
5.	<i>Zala</i> Szentpéterúr „Új élet”	3 296	2 765	513	4939
6.	<i>Hajdú</i> Vámospercs „Május 1.”	3 845	4 033	598	2800
7.	<i>Pest</i> Dömsöd „Dózsa”	1 868	1 870	297	6144
8.	<i>Szabolcs</i> Lónya „Béke”	5 182	3 520	525	5236
9.	<i>Szolnok</i> Tiszafüred „Hámán Kátó”	4 262	3 816	366	7664
10.	<i>Borsod</i> Vilyvitány „Ezüst kalász”	1 828	1 185	212	3 832
11.	<i>Nógrád</i> Nógrádmegyer „Petőfi”	3 060	2 237	333	5639
	Összesen:	33 766	27 740	4172	-

A KÍSÉRLET CÉLJA ÉS MÓDJA

Feladat volt megvizsgálni, hogy a 3.004/4/1961. sz. kormányhatározatban, a 44/B/1962. FM-PM együttes utasításban és egyéb intézkedések alapján a gyenge termelőszövetkezetek gazdasági megszilárdítását szolgáló kedvezmények mellett a pénzbeni munkadíjazás milyen mértékben segíti elő és gyorsítja meg az adott termelőszövetkezetek megerősödését. E cél érdekében került sor 1962. év elején a kijelölt tsz-ekben a pénzbeni munkadíjazás állami segítséggel történő alkalmazására.

A következőkben értékeljük a pénzbeni munkadíjazásnak a gazdaságilag gyenge termelőszövetkezetek gazdálkodására gyakorolt hatását, más szóval azt, hogy a pénzbeni munkadíjazás eredményes eszköze lehet-e a gyenge termelőszövetkezetek megerősítésének. A 11 termelőszövetkezet gazdálkodásának elemzéseit — előzetes felmérés alapján — a várható eredményeket vettük figyelembe. Az adatok tehát a zárszámadás elkészültével némileg még módosulhatnak, a pénzbeni munkadíjazás alkalmazásának hatását azonban a már rendelkezésre álló adatok alapján is kielégítően értékelhetjük.

A TSZ-EK KIJEJELŐLÉSE

Csak olyan gyenge termelőszövetkezetet lehetett kijelölni, amely a 44/B/1961. FM-PM együttes utasítás alapján állami támogatásban részesülhet.

Lehetőleg olyan járásban kellett a termelőszövetkezetet kijelölni, ahol az egy tagra jutó részesedés járási átlaga eléri vagy meghaladja a 8000 Ft-ot.

A kijelölt termelőszövetkezet lehetőleg a megye jellemző üzemtípusát és üzemnagyságát képviselje.

A kijelölt termelőszövetkezetben megfelelő (politikai és szakmai) vezetést kellett biztosítani.

AZ ALKALMAZOTT MUNKADÍJAZÁS

A tagság tervezett részesedése nem haladhatta meg a Földművelésügyi Minisztérium által kiadott „Termelőszövetkezeti munkanormák és díjtételek” c. könyv „C” kategóriája alsó határértéke alapján számított munkadíjak együttes összegét. A teljesítménynormákat — a helyi adottságokat figyelembe véve — a megadott határértékek között lehetett kialakítani.

A normakönyv segítségével kiszámított összes részesedés és a termelőszövetkezet által biztosított összeg különbözetét lehetett vissza nem térítendő állami támogatás címén megtervezni. A közös munkában részt vevő egy tagra jutó tervezett részesedés azonban nem haladhatta meg a járási átlagot, illetve a 8000 Ft-ot.

A kijelölt termelőszövetkezetekben a tagság részére csak a szükséglet szerinti természetbeni ellátást lehetett tervezni. Az évközi előlegezést úgy kellett végrehajtani, hogy a termelőszövetkezet a tervezett összes részesedésének legfeljebb 80%-át oszthatta ki a tagok között. A visszamaradó 20%-ot az évvégi jóváhagyott zárszámadás után kaphatták meg a tagok.

Az előírás szerint más munkadíjazási formát (össztermésből való részesedés,

részes művelés stb.) ezekben a termelőszövetkezetekben alkalmazni nem lehetett. A vezetők díjazását és a premizálást is az ismertetett kereteken belül lehetett megoldani.

E termelőszövetkezetekben az MNB szerződéses árufedezet 80%-a mértékéig nyújthatott rövidlejáratú hitelt. A dotációt csak a szerződéses árufedezet teljes kimerülése után vehették igénybe.

Feltételként volt előírva, hogy ha a termelőszövetkezet saját hibájából nem teljesíti tervét, akkor a további támogatás nem folyósítható (évközben megvonható). Az éves termelési terv túlteljesítése esetében a saját erőből és állami támogatásból kifizethető munkadíjakon felül a túlteljesítésként jelentkező jövedelem 40%-át a végzett munka arányában a tagok között ki lehet osztani, 60%-át pedig a termelőszövetkezet biztonsági alapjára kell tartalékolni.

A II TSZ 1962. ÉVI GAZDÁLKODÁSÁNAK ÉRTÉKELÉSE

A kísérletbe bevont II tsz — mint a 2. táblázatból látható — az ország legkülönbözőbb természeti és közgazdasági adottságokkal rendelkező területein helyezkedik el. E termelőszövetkezetekben a gazdálkodási színvonal és a tagok jövedelmi szintje is nagyon alacsony volt. Az 1962. évi gazdálkodást vizsgálva azonban megállapítható, hogy e munkadíjazási forma — az alkalmazás rendszerének negatívumait is figyelembe véve — nagyon kedvező hatást gyakorolt az érintett üzemek fejlődésére. Emelkedett a gazdálkodás színvonala, nagy-

3. táblázat

AZ ÜZEMI BEVÉTELEK ÉS KIADÁSOK ALAKULÁSA

Év	Megnevezés	Egy szántóegységre jutó üzemi bevételek Ft-ban	Egy szántóegységre jutó üzemi kiadások Ft-ban
1961. évi tény	összes tsz-nél (Ft)	1888	1325
	gyenge tsz-eknél (Ft)	1219	1074
	a II tsz-nél (Ft)	1280	1266
1962. évi terv	összes tsz-nél (Ft)	2400	1468
	gyenge tsz-eknél (Ft)	1845	1290
	a II tsz-nél (Ft)	2278	1537
1962. évi várható	összes tsz-nél:		
	összeg (Ft)	2306	1476
	1961. évi tény %-ában	122,1	111,4
	1962. évi terv %-ában	96,1	100,5
	gyenge tsz-eknél:		
	összeg (Ft)	1749	1293
1961. évi tény %-ában	143,5	120,4	
1962. évi terv %-ában	94,8	100,2	
a II tsz-nél:	összeg (Ft)	2068	1585
	1961. évi tény %-ában	161,6	125,2
	1962. évi terv %-ában	90,8	103,1

A TAGOK RÉSZESEDESÉNEK ALAKULÁSA

4. táblázat

Megnevezés	1 dolgozó tagra jutó részesedés				
	1961. évi tény Ft-ban	1962. évi terv Ft-ban	1962. évi várható		
			Ft-ban	1961. évi tény %-ában	1962. évi terv %-ában
Az összes tsz-nél	8131	9826	8887	109,3	90,4
A gyenge tsz-eknél	5180	6702	5849	112,9	87,3
A II tsz-nél	5259	6876	6677	130,7	97,1

mértékben javult a tagoknak és családtagoknak a munkában való részvétele, növekedett a tagok jövedelme és erősödött a tsz-ek anyagi helyzete is.

Az egy szántóegységre várható 1962. évi bevételek — az 1961. évi tényszámokhoz viszonyítva — az összes termelőszövetkezetnél 22,1%-kal, a gyenge termelőszövetkezeteknél 43,5%-kal, a II pénzübeni munkadíjazást alkalmazó gyenge termelőszövetkezetnél pedig 61,6%-kal emelkednek.

A várható kiadások — az 1961. évi tényszámokhoz viszonyítva — az összes termelőszövetkezetnél 11,4%-kal, a gyenge termelőszövetkezeteknél 20,4%-kal, a II termelőszövetkezetnél pedig 25,2%-kal emelkednek. A kiadások emelkedésének aránya általában kedvezően alakult a bevételek emelkedésének arányához viszonyítva, és főleg kedvező ez az arány a II termelőszövetkezetnél.

A tervhez viszonyítva a bevételek és kiadások alakulása már kedvezőtlenebb. A tervhez viszonyított bevételi-kiadási kiesés együttes összege — az összes gyenge termelőszövetkezeteknél várható arányhoz hasonlóan — előreláthatóan 100 Ft körül fog alakulni egy szántóegységre vonatkoztatva. Ezt elsősorban a kedvezőtlen időjárás miatt bekövetkezett kiesések, illetve a szükséges többletmunkák végzése miatti terven felüli kiadások idézték elő.

A II tsz anyagi helyzetének javulását mutatja, hogy közülük 1961-ben hétnek volt összesen 6 442 000 Ft mérleghiánya, 1962-ben esetleg egy tsz-nél várható csekély mértékű mérleghiány.

Figyelemre méltó, hogy az 1961. évi tényhez és az 1962. évi tervhez képest is a legkedvezőbbben a II tsz-nél változik a tagok közös gazdaságból várható jövedelme. Kedvezően alakul a II tsz megoszlása az egy dolgozó tagra jutó évi részesedés alapján is.

A közösből származó részesedésnek kedvező alakulásához bizonyos mértékig hozzájárult a pénzübeni munkadíjazáshoz kapott állami dotáció is, bár több tsz az engedélyezett dotációnak csak kis hányadát vette igénybe.

5. táblázat

Az egy dolgozó tagra jutó évi részesedés	Tsz-ek száma	
	1961. évi tény	1962. évi várható
4000 Ft alatt	2	—
4–6000 Ft között	7	3
6–8000 Ft között	2	7
8000 Ft felett	—	1

A TAGOK RÉSZVÉTELE A KÖZÖS MUNKÁBAN

A rendszeres havi munkadíjfizetés erősen megnövelte a tagok és családtagok munkakedvét. Október hó végéig a tagoknak 30%-a több mint 200 munkanapot, 25%-a 150—200 munkanapot, 25%-a 100—150 munkanapot és 20%-a 100 munkanap körül dolgozott a közös gazdaságban. Ez sokkal kedvezőbb arány, mint az előző évi, amikor a tagságnak sok esetben csak kisebb hányada vett részt a közös munkában.

A családtagoknak a közös munkában való részvételi aránya az 1961. évi arányhoz viszonyítva a kétszeresére emelkedett.

A pénzbeni munkadíjazás kedvezően befolyásolta a tsz munkaerő-gazdálkodását, a fegyelmezett munkaszervezet kialakítását. Pl. a tiszafüredi termelőszövetkezet tagsága a munkák időbeni végzésében általában megelőzte a szomszédos állami gazdaságot. Sokszor a tagok foglalkoztatása okozott gondot a vezetésnek. Pl. a lónyai termelőszövetkezetben annyian jelentkezők munkára, hogy a már leszerződött aratás egy nagy részét és a napraforgóéslést is kézi erővel kellett végezteni. A pénzbeni munkadíjazás bevezetésének hatására több termelőszövetkezetben (Lónyán, Vilyvitányban, Kapolyon) sokan visszajöttek a korábban más munkaterületre elment tagok közül.

A munkamorál nagymértékű javulásának tudható be, hogy — a kedvezőtlen időjárás ellenére — a növénytermesztésben ezek a tsz-ek viszonylag jó eredményeket értek el. Elsősorban a kapásnövényeknél van eredményjavulás (l. a 6. táblázat).

6. táblázat

Tsz neve	Kukorica (q/kh)		Cukorrépa (q/kh)	
	1961	1962	1961	1962
Kölkedi Vörös Fény	11,1	18,0	102,0	150,0
Szentpéterúri Új Élet	15,0	22,0	142,0	173,0
Lónyai Béke	6,3	11,0	60,5	125,0

Az állattenyésztésben — elsősorban a hizósértés és hizómarha előállításában — mind a 11 tsz-ben jók az eredmények (l. 7. táblázatot).

A 11 tsz a ténylegesen leadott hizósértés- és hizómarha-mennyiséget a tervhez viszonyítva több mint 10%-kal, az 1961. évhez viszonyítva pedig várhatóan több mint 70%-kal túlteljesíti. A vámpéresi „Május 1” tsz-ben a nagyarányú aszálykár miatti bevételkiesés (1,1 millió Ft) hatását a sikeres állattenyésztéssel — főleg vágóbaromfineveléssel — tudták csökkenteni.

7. táblázat

Megnevezés	1961. évi tény	1962. évi terv	1962. évi várható
Hizósértés (db)	2455	4017	4428
Hizómarha (db)	636	991	1091

Természetesen a kedvező eredmények elérésében — a pénzbeni munkadíjazás mellett — jelentős szerepe volt az anyagi ösztönzők alkalmazásának, valamint a jó politikai és szakmai vezetésnek. Rátermett és szakmailag képzett vezetők nélkül a legjobb anyagi ösztönző módszerek és jövedelemelosztási formák sem tudnak megfelelően érvényesülni.

A PÉNZBENI MUNKADÍJAZÁS RENDSZERÉVEL KAPCSOLATOS TAPASZTALATOK A 11 TERMELŐSZÖVETKEZETNÉL

A tapasztalatokat a következőkben lehetne összefoglalni:

a) Későn — a tervjövahagyó közgyűlés után — történt meg a kijelölés, engedélyezés, amikor már döntöttek a termelőszövetkezetek a jövedelemosztás formákról.

b) Sok gondot okozott a termelőszövetkezeteknek a kiadott normakönyv alkalmazása. Sok helyen mereven ragaszkodtak a helyi szervek a kiadott normatételekhez. A támogatási összegben belül nem rendelkezett önállóan a termelőszövetkezet. Általában sok panasza volt a normákkal kapcsolatban, főleg a növénytermesztésben, a szállítási, rakodási és földmunkáknál kifogásolták a normákat. A normák mechanikus, merev alkalmazása miatt nagy a szóródás egyes termelési ágazatban dolgozók keresete között. A növénytermesztésben 400—600 Ft körül, az állattenyésztésben 800—1200 Ft körül, a segédüzemágakban (traktorosok, iparosok) 2000 Ft körül alakult a dolgozók havi keresete.

c) Sok problémát okozott a termelőszövetkezeteknek, hogy a kiadott rendelkezés értelmében a pénzbeni munkadíjazás mellett nem alkalmazhattak más — főleg természetbeni — anyagi ösztönzőket. Az év folyamán azonban mind a 11 tsz — sokszor engedély nélkül — alkalmazott valamilyen anyagi ösztönző módszert. Pl. a kapásoknál, betakarításnál, kaszálásnál az össztermésből és terven felüli termésből premizáltak. Emiatt sok nehézségük volt a termelőszövetkezeteknek, miután sokszor a dotáció folyósítását állították le a hivatalos szervek.

d) Fontos hangsúlyozni — az 1962. évi tapasztalatok is ezt igazolják —, hogy egyedül a pénzbeni munkadíjazás alkalmazása nem javítja meg a gazdaságilag gyenge termelőszövetkezeteket. E díjazási formának párosulnia kell a megfelelő politikai és szakmai vezetéssel és a helyi viszonyoknak megfelelő, különböző anyagi ösztönzők alkalmazásával. Csak e három tényező együttes alkalmazása eredményezheti a gazdálkodás színvonalának emelkedését, csak ilyen módon válhat a pénzbeni munkadíjazás a gyenge termelőszövetkezetek megerősítésének egyik fontos eszközévé.

A pénzbeni munkadíjazás amellelt, hogy nagymértékben elősegíti a munkafegyelem, a munkaszervezet, a pénzügyi és gazdasági fegyelem kialakítását és fejlesztését, jelentősen elősegítheti és egyik eszköze lehet az egységes paraszti osztály gyorsabb kialakításának is.

Az 1962. évi tapasztalatok a 11 termelőszövetkezetről azt mutatják, hogy a pénzbeni munkadíjazás alkalmazása meggyorsítja a gyenge termelőszövetkezetek gazdálkodásának a megjavulását. Egy-két évi ilyen jellegű állami segítséggel gyenge termelőszövetkezeteink közül azok, amelyek nem a legrosszabb adottságokkal rendelkeznek, rendbe hozhatók. A korábbi években a tudományos és állami szervek is elsősorban az erős termelőszövetkezeteknek javasolták a jövedelemelosztási forma bevezetését. A múlt évi kísérlet alapján azonban mégis azt lehet és kell mondani, hogy megfelelő körültekintéssel — a tapasztalatokat figyelembe véve — anyagi lehetőségeinkhez mérten lehetővé kell tenni, hogy gyenge termelőszövetkezeteink közül többen alkalmazhassák állami segítséggel a pénzbeni munkadíjazást.

Komló László

*A munka értékelése
és díjazása
a termelőszövetkezetben*

356 oldal

Ára kötve: 42 Ft

KÖZGAZDASÁGI ÉS JOGI KÖNYVKIADÓ
1962